

Celebracja święta Ofiarowania Pańskiego dawniej i dziś

Wedle przepisów Prawa Mojżeszowego pierworodny syn był własnością Boga i należało go przedstawić w świątyni i wykupić (Wj 13,2.12-15; por. Lb 3,12-13), zaś jego matka miała poddać się obrzędowi oczyszczenia, który polegał na złożeniu odpowiedniej ofiary i odmówieniu modlitwy przez kapłana (Kpł 12,6-8). Ofiarowanie Pana Jezusa w świątyni jerozolimskiej, opisane w Ewangelii św. Łukasza (2,22-38), stało się inspiracją do corocznego celebrowania tego wydarzenia w Kościele. Początki takiej celebracji sięgają IV wieku i mają miejsce w Jerozolimie. W kolejnych okresach święto rozszerza się na coraz to nowe terytoria, a jego liturgiczna celebracja ulega zmianom.

1. Początki celebracji w Kościele Wschodnim

Święto Ofiarowania Pańskiego, opisane przez pątniczkę Egerię w 384 r., obchodzone było w Jerozolimie czterdzieści dni po Epifanii, czyli 14 lutego¹. Opis obchodu jest krótki, ale zawiera kilka ważnych informacji: *Bardzo uroczyście obchodzi się tutaj czterdziesty dzień po Epifanii. Tego dnia jest procesja do Anastasis, w której uczestniczą wszyscy, a wszystko odbywa się w swoim porządku, z wielką radością, jak na Wielkanoc. Wszyscy zatem kapłani i biskupi wygłaszają kazania, zawsze o tym ustępie Ewangelii, (gdzie mowa jest o tym), jak Józef i Maryja czterdziestego dnia zanieśli Pana do świątyni, jak ujrzał Go Symeon i Anna Prorokini, córka Fanuela, i o słowach, które wyrzekli widząc Pana i o Jego ofiarowaniu („oblatio”), którego dokonali rodzice. Następnie, gdy wszystko odbędzie się według zwykłego porządku, sprawuje się Tajemnicę („Sacramenta”) i tak następuje rozestanie².*

¹ J.J. Janicki, *Rok liturgiczny w „Itinerarium” Egerii*, w: S. Koperek (red.), *Ante Deum Stantes*, Kraków 2002, s. 145; M. Righetti, *Manuale di storia liturgica*, t. II, *L'Anno liturgico. Il Breviario*, Milano 1955, s. 90.

² Egeria, *Pielgrzymka do miejsc świętych* 26, 1, tłum. P. Iwaszkiewicz, w: *Do Ziemi Świętej*, „Ojcowie Żywi” 13, Kraków 1996, s. 196-197.

Celebracja święta koncentruje się przy kościele Anastasis, zwanym kościołem Zmartwychwstania Pańskiego. Jest on w kształcie rotundy i został wzniesiony na miejscu Grobu Chrystusa przez Konstantyna Wielkiego i jego matkę, św. Helenę, w latach 326-336³. Obchód jest przeżywany z wielką radością, obfituje w liczne homilie i łączy się ze sprawowaniem Eucharystii. Powyższa relacja Egerii może być znacznie poszerzona przez opisaną przez nią codzienną liturgię sprawowaną w Jerozolimie. Z opisu wynika, że w Anastasis przed świtem, zanim zapieją koguty, otwarte zostają wszystkie bramy. Do kościoła wchodzi mnisi, dziewice i świeccy, by wziąć udział w wigiliach, odmawiając hymny i psalmy. Skoro odbywa się to przed świtem, muszą więc być zapalone światła. Podobnie podczas celebracji nieszporów w Anastasis *zapalone zostają wszystkie pochodnie oraz świece i robi się bardzo jasno. Światło to zaś nie bierze się z zewnątrz, lecz z wnętrza grotu Grobu Pańskiego, to jest spoza kraty, gdzie dniem i nocą świeci się lampa. Przez dłuższy czas odmawia się psalmy nieszporne i antyfony*⁴. Przed tym kościołem znajdują się wielkie szklane lampy i liczne świeczniki⁵. Zapala się je przed świtem w każdą niedzielę i w święta⁶.

Całościowy obraz liturgii jerozolimskiej ukazuje tętniący życiem i rozmo-dlony ówczesny Kościół⁷. W opisie liturgii Ofiarowania Pańskiego pątniczka nie wspomina o trzymaniu świec przez wiernych, co może rodzić przekonanie, że w czasie procesji ich nie niesiono. Prawdopodobnie w połowie V wieku celebracja odbywała się już z zapalonymi świecami, trzymanymi w rękach przez wiernych⁸. Według Cyryla z Scytopolis wpływ na to miała matrona rzymska Hikelia za czasów Marcjana (450-457)⁹. W połowie drogi między Jerozolimą i Betlejem ufundowała ona kościół pod wezwaniem Bogurodzicy i tam obchodziła święto *Hypapante* po raz pierwszy ze świecami¹⁰.

Hezychiusz z Jerozolimy (zm. 439) nazywa to święto terminem greckim *Hypapante* (Spotkanie)¹¹. Termin ten wskazuje na spotkanie Jezusa z Symeonem i Anną oraz przyjmuje się na Wschodzie. Niektórzy dostrzegają w tej nazwie pierwsze spotkanie Jezusa z Jerozolimą i świątynią, co zapowiadało Jego spo-

³ Tamże, s. 187, przyp. 96.

⁴ Tamże, nr 24, 4, s. 188-189.

⁵ Tamże, nr 24, 7, s. 190.

⁶ Por. tamże, nr 24, 8-10, s. 190-191 i nr 25, 7-8, s. 194-195.

⁷ J.J. Janicki, art. cyt., s. 145.

⁸ A.-G. Martimort, *Présentation*, „Catholicisme” 11 (1988), kol 848.

⁹ M. Righetti, dz. cyt., s. 90.

¹⁰ J. Naumowicz, *Reforma świąt w Jerozolimie za cesarza Justyniana*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 23 (2010) z. 2, s. 160, przyp. 11.

¹¹ Por. H. Auf der Maur, *Feiern im Rhythmus der Zeit I. Herrenfeste in Woche und Jahr*, GdK 5, Regensburg 1983, s. 176-177.

tkanie z Kościołem¹². Na początku VI wieku monofizycki patriarcha Antiochii Sewerus (512-518) notuje, że święto jest obchodzone w całej Palestynie i w Konstantynopolu¹³. Kronikarz Teofan Wyznawca podaje, że w 542 r. cesarz Justynian nakazał obchodzić je w Konstantynopolu i w całym cesarstwie. Taką decyzję cesarz podjął po ustąpieniu zarazy¹⁴, która panowała w mieście w latach 541-542¹⁵. Ważnym elementem święta była procesja ze świecami, która w Konstantynopolu przechodziła przez całe miasto: od kościoła Theotokos Chalkoprteia położonego przy katedrze Hagia Sophia do kościoła Maryi w Blachernach przy krańcach miejskich murów. W pochodzie brał udział cesarz ze swoim dworem¹⁶. Święto obchodzono najpierw 14 lutego, ale w 561 r. cesarz wysłał pismo do mieszkańców miasta i przełożonych kościelnych, w którym nakazał celebrować *Hypapante* w dniu 2 lutego¹⁷. W 602 r. Teofilakt informował, że święto posiadało wigilię i litanie pokutną¹⁸, zaś cesarz Maurycjusz brał udział w procesji, krocząc boso¹⁹.

2. Celebracja w Kościele łacińskim w okresie średniowiecza

Święto Ofiarowania z Kościoła bizantyjskiego przeszło do Rzymu w VII wieku, gdzie zaczęto je obchodzić w dniu 2 lutego. Obchód tego właśnie dnia wiązał się z faktem, że Boże Narodzenie obchodzono tutaj 25 grudnia. Wedle *Liber Pontificalis*, święto zostało wprowadzone do liturgii rzymskiej przez papieża Sergiusza I (687-701) wraz z innymi trzema świętami maryjnymi: *Constituit autem ut diebus Adnuntiationis Domini, Dormitionis et Nativitatis sanctae Dei genetricis semperque virginis Mariae, ac sancti Symeonis, quod Ypapanti Greci appellant, letania exeat a sancto Hadriano et ad sanctam Mariam populus occurrat*²⁰.

W Sakramentarzu gelazjańskim z VII wieku, odnoszącym się do liturgii sprawowanej w kościołach tytularnych, znajduje się formularz mszalny na święto Oczyszczenia Maryi noszący tytuł: *Orationes in purificatione Sanctae Mariae. IIII Nonas Februarias*²¹. Jest tu zatem inna nazwa obchodu niż w Kościołach

¹² A.-G. Martimort, art. cyt., kol. 848.

¹³ M. Righetti, dz. cyt., s. 92.

¹⁴ Tamże, przyp. 264.

¹⁵ J. Naumowicz, art. cyt., s. 159.

¹⁶ Tamże, s. 160.

¹⁷ Tamże, s. 160-161, 165, 168.

¹⁸ M. Righetti, dz. cyt., s. 92.

¹⁹ Tamże, przyp. 265.

²⁰ L. Duchesne, *Le Liber Pontificalis*, t. I, Paris 1955, s. 376.

²¹ L.C. Mohlberg, L. Eizenhöfer, P. Siffrin (wyd.), *Liber Sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli* (Cod. Vat. Reg. lat. 316/Paris Bibl. Nat. 7193, 41/56), (*Sacramentarium Gelasianum*), *Rerum Ecclesiasticarum Documenta, Fontes IV*, Roma 1981, nr 829-831, s. 133.

wschodnich i akcentuje się w niej osobę Maryi. Spośród trzech modlitw zawartych w formularzu, tylko pierwsza nawiązuje do tematyki związanej ze świętem: *Deus, qui in hodierna die unigenitus tuus in nostra carne quam adsumpsit pro nobis in templo est praesentatus, praesta, ut quem redemptorem nostrum laeti suscipimus, venientem quoque iudicem securi videamus: per eundem dominum nostrum*²². W oracji nie ma odniesienia do oczyszczenia Maryi, a wspomina się jedynie o przedstawieniu Jezusa w świątyni. Jest tu też mowa o radosnym przyjmowaniu Odkupiciela i prośba kierująca myśli ku Paruzji. Tak więc tytuł formularza nie harmonizuje z treścią modlitw.

W Sakramentarzu gregoriańskim z VII wieku, który złączony był z liturgią papieską, nawiązuje się do greckiej nazwy święta i wymienia świątynie związane z jego celebracją: *Mense februario. IIII nonas februaras id est II die mensis februarii Ypapanti ad Sanctam Mariam oratio collecta ad Sanctum Hadrianum*²³. Po tym tytule następuje modlitwa, którą odmawiano w kościele św. Hadriana: *Erudi quaesumus domine plebem tuam, et quae extrinsecus annua tribuis devotione venerari, interius adsequi gratiae tuae luce concede: per.*²⁴ Jest tutaj odniesienie do światła Bożej łaski, co może sugerować łączność z niesionymi w tym czasie świecami.

W bazylice Matki Bożej Większej papież sprawuje Eucharystię. Formularz święta obejmuje cztery modlitwy: kolektę, nad darami, po Komunii i nad ludem (*oratio collecta, super oblata, ad completa, super populum*). W pierwszej modlitwie wspomina się ofiarowanie Syna Bożego w świątyni i błaga się o oczyszczone serca dla uczestników liturgii: *Omnipotens sempiterna deus maiestatem tuam supplices exoramus, ut sicut unigenitus filius tuus hodierna die cum nostrae carnis substantia in templo est praesentatus, ita nos facias purificatis tibi mentibus praesentari: per.*²⁵

Modlitwa nad darami nie posiada żadnego specyficznego akcentu związanego ze świętem. Natomiast w modlitwie po Komunii nawiązuje się do wstawiennictwa Maryi: *Quaesumus domine deus noster, ut sacrosancta mysteria quae pro reparationis nostrae munimine contulisti, intercedente beata semper virgine Maria et praesens nobis remedium esse facias et futurum: per.*²⁶

W modlitwie nad ludem jest wyraźna łączność z obchodem, gdzie uwydatnia się wypełnienie oczekiwania Symeona, któremu dane było przed śmiercią ujrzeć

²² Tamże, nr 829, s. 133.

²³ H. Lietzmann (wyd.), *Das Sacramentarium Gregorianum nach dem Aachener Ur-exemplar*, Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen, 3, Münster 1968, nr 27, s. 21.

²⁴ Tamże, nr 27, 1, s. 21.

²⁵ Tamże, nr 27, 2, s. 21-22.

²⁶ Tamże, nr 27, 4, s. 22.

Chrystusa: *Perfice in nobis quaesumus domine gratiam tuam, qui iusti Symeonis expectationem implesti, ut sicut ille mortem non vidit prius quam Christum dominum videre mereretur, ita et nos vitam optineamus aeternam: per.*²⁷

Obecność formularzy mszalnych w dwóch sakramentarzach rzymskich z VII wieku może przemawiać za nieco wcześniejszym wprowadzeniem tego święta do liturgii rzymskiej niż to podaje *Liber Pontificalis*. Być może jego początki w Rzymie sięgają pontyfikatu Teodora (642-649)²⁸.

Dwa *Ordines Romani* z połowy VIII wieku podają wiele szczegółów odnośnie do przebiegu celebracji święta. *Ordo XV* nawiązuje do nazwy greckiej *Hypapante* i informuje, że przypada ono 2 lutego. W tym dniu zarówno duchowni Kościoła rzymskiego, jak i zakonnicy, lud miasta i okolic oraz liczni pielgrzymi z różnych prowincji gromadzą się wczesnym rankiem w kościele św. Hadriana męczennika i papież rozdaje im świece. Otrzymują je mężczyźni, kobiety, starcy i dzieci, a następnie zapalają. Wychwalają oni imię Pana, ustawiają się w ustalonym porządku, idą w procesji i śpiewają antyfonę. Przed papieżem niesie się siedem świeczników ze świecami i kadzielnice z wonnościami. Przy każdym domu zapala się lampy. Przed papieżem wszyscy przechodzą z wielką czcią do bazyliki Matki Bożej Większej, gdzie będzie pobożnie sprawowana Msza św. W *Ordo* wspomina się o oczyszczeniu Błogosławionej Maryi i ofiarowaniu Jezusa Chrystusa wedle Prawa Mojżeszowego, kiedy to prorok Symeon wziął Go w ramiona i błogosławił Bogu²⁹.

Ordo XX z kolei w całości jest poświęcone opisowi celebracji Oczyszczenia Najświętszej Maryi (*Ordo qualiter in Purificatione sanctae Mariae agendum*). Tego dnia o świcie wierni ze wszystkich diakonii i z kościołów tytularnych udają się grupami do kościoła św. Hadriana męczennika ze śpiewem litanii i antyfon, niosąc w rękach zapalone świece. Tam oczekują na przybycie papieża. Papież przychodzi do zakrystii, ubiera się w szaty koloru czarnego. Ornaty w takim kolorze wkładają diakoni. Kolor szat może sugerować, że procesja będzie miała charakter pokutny. Następnie wszyscy podchodzą do papieża i otrzymują od niego świece; po czym schola rozpoczyna antyfonę: *Exsurge, domine, adiuva nos*. Po wersecie papież wraz z diakonami wychodzi z zakrystii i każe scholi rozpocząć *Gloria*. Przybywszy przed ołtarz pochyla się do modlitwy i pozdrowia z diakonami ołtarz. Po antyfonie schola recytuje *Kyrie eleison*. Papież pozdrowia wiernych i odmawia orację. W tym czasie wynoszonych jest siedem krzyży,

²⁷ Tamże, nr 27, 5, s. 22.

²⁸ Por. A.-G. Martimort, art. cyt., kol. 848.

²⁹ M. Andrieu (wyd.), *Les „Ordines Romani” du haut moyen âge*, t. III, *Les Textes (Ordines XIV-XXXIV)*, *Spicilegium Sacrum Lovaniense* 24, Leuven 2006, *Ordo XV*, nr 79, s. 113-114.

które będą niesione pośród ludu. Przed papieżem w procesji idą prezbiterzy oraz diakoni. Niesie się przed nim dwie zapalone świece, kadzidło i dwa krzyże. Schola śpiewa antyfony, które powtarzają duchowni kroczący przed papieżem. Gdy zbliżą się do przedsionka bazyliki Matki Bożej, papież każe scholi rozpocząć litanię. Papież z diakonami udaje się do zakrystii, a duchowni idą przed ołtarz i kończą litanię, po czym rozpoczyna się antyfonę na wejście³⁰. Z *Ordo* wynika, że święto ma charakter maryjny.

Sakramentarz gelazjański z VIII wieku oraz Antyfonarze z Corbie, Modeny i Mont Blandin z VIII-IX wieku tytułują ten obchód jako *Dies* lub *Natale sancti Simeonis*³¹.

Beda Czcigodny pisał w 727 r., że w święto maryjne celebrowane w lutym duchowni urządzają procesję przez miasto z hymnami oraz psalmami i wszyscy niosą zapalone świece. Procesja ta przypomina mu pięć roztropnych panien z przypowieści Jezusa, które mają zapalone lampy i wchodzą na gody z Ob-lubieńcem³². W pierwszej połowie IX wieku Amalary z Metz używa nazwy *Hypapante* i podkreśla, że w dniu ofiarowania Pana w świątyni papież Sergiusz nakazał odmawiać litanię. Dodaje też, że chrześcijanie zastąpili pogańskie święto lustracji na święto maryjne. Niesienie w procesji płonących świec łączy z przypowieścią o roztropnych pannach i z wybranymi, którzy z płonącymi lampami dobrych uczynków przychodzą do swojego Króla i razem z Nim wchodzą na gody w niebiańskim mieście³³. W tym czasie nie mówi się jeszcze o błogosławieństwie świec. Pierwsze formuły takiego błogosławieństwa pojawiają się w Sakramentarzu z Padwy na przełomie IX i X wieku³⁴. Być może nieco wcześniej powstały one w kręgu galijsko-germańskim³⁵.

Pontyfikał rzymsko-germański z połowy X wieku zawiera szeroki opis celebracji święta, które nazwane jest *Oczyszczeniem Świętej Maryi*³⁶. Na początku liturgii czyta się Pieśń nad Pieśniami albo homilie odnoszące się do tego dnia. Przypomina się tu również nazwę *Hypapante* i papieża Sergiusza, który nakazał odmawiać litanię w święto ofiarowania Pana w świątyni i w inne święta maryjne. Dalej następuje opis liturgii papieskiej w Rzymie, która ma swój początek w kościele świętego Hadriana. Papież i duchowni po nałożeniu szat koloru czarnego udają się do ołtarza przy śpiewie antyfony i *Gloria*. Po ucałowaniu ołtarza

³⁰ Tamże, *Ordo XX*, nr 1-11, s. 235-236.

³¹ H. Auf der Maur, dz. cyt., s. 177.

³² Beda Czcigodny, *De ratione temporum* 12, PL 90, 351 C-D.

³³ Amalary z Metz, *De ecclesiasticis officiis* III, 43, PL 105, 1160 D- 1161 A.

³⁴ M. Righetti, dz. cyt., s. 94.

³⁵ Por. J. Kopeć, *Gromnica*, w: *Encyklopedia katolicka* 6 (1993), kol. 180.

³⁶ C. Vogel, R. Elze (wyd.), *Le Pontifical Romano-Germanique du dixième siècle*, Le texte II, Studi e Testi 227, Città del Vaticano 1963, XCIX, nr 13, s. 5 (dalej: PRG).

i pozdrowieniu wiernych, papież odmawia orację: *Erudi, quaesumus, domine*, która występowała już w Sakramentarzu gregoriańskim³⁷. Po oracji egzorcyzuje sól i wodę do pokropienia świec, po czym wypowiada modlitwę poprzedzającą liczne oracje związane z błogosławieństwem świec. Wszystko rozpoczyna się od wersetu: *Pretiosa est in conspectu domini*. Resp.: *Mors sanctorum eius*. Podano tutaj, że kolejne modlitwy wypowiada kapłan (*sacerdos*). Najpierw kieruje prośbę do Maryi i wszystkich świętych o wstawiennictwo, by wszyscy byli godni wysłuchania i wspomżenia przez Chrystusa: *Sancta Maria, mater domini nostri Iesu Christi et virgo perpetua, cum omnibus sanctis intercedere digneris pro nobis peccatoribus, ut mereamur ab eo adiuvari et exaudiri, qui in trinitate perfecta vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum*. Resp.: *Amen*³⁸.

Po tej prośbie następuje osiem oracji przed pokropieniem i rozdaniem świec i jedna oracja przed procesją. Po procesji i wejściu do kościoła kapłan wypowiada jeszcze jedną orację. Pięć spośród tych oracji wejdzie do Pontyfikału rzymskiego z XII wieku, a później do Mszału Piusa V, i będą odmawiane przed pokropieniem świec. Tutaj skupimy się na oracjach, których nie będzie w Mszału z 1570 r.³⁹

Pierwsza modlitwa jest skierowana do Chrystusa, którego błaga się, aby przez moc krzyża zlał na świecę niebieskie błogosławieństwo i oddalił od rodzaju ludzkiego ciemności, i przez znak świętego krzyża udzielił świecy mocy i błogosławieństwa. I gdziekolwiek będzie ona zapalona lub położona, niech diabeł zatrzwoży się, oddali i osłabiony ucieknie wraz ze wszystkimi swoimi sługami z pomieszczeń, i nie ośmiela się już więcej niepokoić i zwodzić służących Chrystusowi⁴⁰.

W drugiej modlitwie błaga się Pana, aby posłał świętego anioła Rafała, który wypędził i oddalił od Tobiasza i Sary wrogię demona śmierci, aby przez poświęcenie świecy odpędził go i rozproszył ze wszystkich pomieszczeń Bożych, z bazylik, domów, zakątków, łóżek, refektarzy, ze wszystkich miejsc, w których słudzy Boga mieszkają i odpoczywają, śpią, czuwają, chodzą i przebywają, by nie ośmielał się on więcej niepokoić i napawać lękiem tych, którzy zostali namaszczeni świętym krzyżem⁴¹.

Kolejna modlitwa jest stosunkowo krótka i stanowi błogosławieństwo świecy w imię Trójcy Świętej. Ta świeca ma się przyczynić do ucieczki diabła i zniszczenia jego współników⁴². Należy tu zauważyć, że trzy powyższe modlitwy odnoszą się do poświęcenia świecy, a nie świec.

³⁷ Tamże, nr 13-14, s. 6.

³⁸ Tamże, nr 15-16, s. 6.

³⁹ Pozostałe oracje omówione zostaną w studium liturgii w Mszału Piusa V.

⁴⁰ Por. PRG, nr 17, s. 6-7.

⁴¹ Tamże, nr 18, s. 7.

⁴² Tamże, nr 19, s. 7. Trzy następne modlitwy (nr 20-22, s. 7-8) znajdują się w Mszału Piusa V.

Jedną z tych modlitw jest poprzedzona terminem *prefatio* i rozpoczyna się tak jak prefacja mszalna od słów: „Zaprawdę godne to i sprawiedliwe...”. Posiada ona charakter dziękczynno-błagalny. Wyrażona jest w niej wdzięczność za wosk wytworzony z woli Bożej przez pszczoły. Prośba dotyczy zesłania błogosławieństwa na świecę, aby wszyscy, którzy je będą nosić w rękach na cześć Chrystusa, zostali natchnieni łaską, jaką został napełniony błogosławiony Symeon, który „dzisiaj” wziął w swoje ramiona Jezusa Chrystusa, ofiarowanego przez rodziców w świątyni, i natchniony przez Ducha Świętego, prorokując błogosławił słowami: *Nunc dimittis* (tutaj kantyk Symeona występuje w całości i kończy modlitwę)⁴³. Po prefacji kapłan odmawia modlitwę przed pokropieniem świec, która wejdzie do Mszału Piusa V. Świecę kropi się święconą wodą, okadza się i zapala. W tym czasie duchowni śpiewają antyfonę: *Hodie beata virgo Maria puerum Iesum*. Wszyscy otrzymują od biskupa świecę. Kapłan odmawia modlitwę⁴⁴ skierowaną do wszechmogącego Boga, który posłał na świat swego Jednorodzonego Syna, zrodzonego z siebie przed czasem i zrodzonego w czasie z Dziewicy Maryi, światłość prawdziwą i nieustającą dla rozproszenia ciemności rodzaju ludzkiego i dla rozpalenia wiary i prawdy. Błaga się tutaj Boga, aby tak jak udziela światła oświecającego ciało, tak też rozjaśnił nasze wnętrza światłem duchowym⁴⁵.

Po modlitwie odbywa się procesja wokół kościoła, podczas której niesie się relikwie świętych i sztandary. Schola śpiewa w tym czasie antyfony: *Ave, gratia plena Dei genitrix virgo; Adorna thalamum tuum Syon*⁴⁶ i inne. Po obejściu kościoła, wszyscy zatrzymują się przed wejściem i śpiewają antyfonę: *Responsum accepit Symeon*. Wchodząc do kościoła, śpiewa się antyfonę: *Cum inducerent puerum Iesum parentes. Benedictus*, opuszczając *Gloria*⁴⁷. Na koniec kapłan wypowiada modlitwę: *Domine Iesu Christe, qui hodierna* (w Mszału Piusa V będzie ona jako piąta z kolei przy poświęceniu świec)⁴⁸. Potem sprawuje się Mszę św.

Autor Pontyfikału przypomina także zwyczaj rzymski o odmawianiu litanii przed wejściem do bazyliki Matki Bożej Większej, o śpiewaniu przez scholę antyfony na wejście i o opuszczeniu w tym dniu *Gloria in excelsis Deo*, jeśli obchód przypadnie w czasie Sześćdziesiąticy⁴⁹.

Anzelm z Canterbury (XI w.) w Oczyszczeniu Maryi widział zapowiedź naszego oczyszczenia. Twierdził on, że jesteśmy pobrudzeni licznymi nieczy-

⁴³ Tamże, nr 23, s. 8.

⁴⁴ Tamże, nr 25, s. 9.

⁴⁵ Tamże, nr 26, s. 9.

⁴⁶ Antyfona *Adorna thalamum* autorstwa Kosmasa z Majjomy (zm. 749) ukazuje Jezusa jako Króla wnoszonego przez Dziewicę, którego bierze w ręce Symeon; por. P. Sczaniecki, *Gromniczna*, RBL 11 (1958), s. 55-62.

⁴⁷ PRG, nr 27, s. 9-10.

⁴⁸ Tamże, nr 28, s. 10.

⁴⁹ Tamże, nr 29, s. 10.

stościami i dlatego, jako członki i Ciało Chrystusa (1 Kor 12,27), potrzebujemy rozmaitego oczyszczenia⁵⁰. W odniesieniu do świecy wskazywał, że oznacza ona Chrystusa. Każdy przychodzący w tę uroczystość do kościoła przynosi w sercu prawdziwą światłość Chrystusa i składa świecę na ofiarę. Wyjaśniając symbolikę poszczególnych elementów świecy, zauważa, że воск, który wytworzyła pszczoła, oznacza ciało Chrystusa zrodzone przez Maryję Dziewicę; knot znajdujący się w środku oznacza Jego duszę; płomień na szczycie świecy oznacza bóstwo⁵¹.

Nawiązuje on do zwyczajów pogańskich Rzymian, którzy w lutym, co pięć lat, obchodzili miasto i w ten sposób oczyszczali się z grzechów, które popełnili w mijającym pięcioleciu. Była to tzw. lustracja (oświecenie, oczyszczenie). *Lustrare* oznacza *circuire* (obchodzić) i *purgare* (oczyszczać), „dlatego nasza uroczystość i ten czas oznacza oczyszczenie, którego pragniemy i które wysługujemy przez współpracę z łaską Chrystusa”⁵².

Teologowie piszący w XII wieku o święcie obchodzonym 2 lutego, oprócz powtarzania wcześniejszych wyjaśnień związanych z celebracją święta, starali się dołączyć swoje przemyślenia. Rupert z Deutz notuje, że w dniu Oczyszczenia Maryi dlatego niesiemy świece, abyśmy mogli uczestniczyć w szczęśliwej radości sprawiedliwego Symeona, który trzymał w ramionach Chrystusa jako dziecię i widział w Nim „światło na oświecenie pogan”. Skoro nie możemy tak jak Symeon nieść Jezusa, niesiemy wszyscy ten widzialny znak. Poświęcone świece oznaczają bowiem Chrystusa. Rupert stosuje tu porównanie pszczół wytwarzających воск i miód do Maryi Dziewicy rodzącej Jezusa⁵³.

Honoriusz z Autun akcentuje w tym święcie spotkanie (*Hypapante*) Anny i Symeona z Chrystusem, którego Maryja i krewni przynieśli do świątyni. Urządzając procesję ze światłami, zdajemy się wybiegać razem z Symeonem i Anną na spotkanie Pana. W wyjaśnianiu symboliki elementów świecy, Honoriusz jest zgodny z Anzelmem co do wosku i płomienia, różni się rozumieniem symboliki knota, który według niego oznacza życie doczesne (śmiertelność). Płomień świecy, oznaczający bóstwo Chrystusa, jest światłością świętych i ogniem dręczącym wrogów. Trzymając świecę w rękach, wołamy: „Przyjmujemy, Boże, Twoje miłosierdzie we wnętrzu Twej świątyni”. Honoriusz nawiązuje do pięciu roztropnych panien z przypowieści Chrystusa i dodaje, że na gody niebieskie wejdziemy przez Najświętszą Maryję⁵⁴.

⁵⁰ Anzelm z Canterbury, *Homilia VI*, w: *Homiliae et exhortationes*, PL 158, 621 C.

⁵¹ Tamże, kol. 627 B.

⁵² Tamże, kol. 627 C.

⁵³ Rupert z Deutz, *De divinis officiis* III, 25, PL 170, 87 A-88 A.

⁵⁴ Honoriusz z Autun, *Gemma animae* III, 24, PL 172, 649 B-C.

Jan Beleth głosi, że święto obchodzone 2 lutego ma trzy nazwy: *Purificatio B. Mariae*, *Candelaria* i *Ypapanti Domini*. *Candelaria* zastąpiło pogańskie święto *Amburbale*⁵⁵. Niosąc świece, naśladujemy święte dziewice, których Maryja jest głową. Wosk świecy oznacza ciało i dziewictwo Chrystusa, ogień – Ducha Świętego, knot – bóstwo ukryte w ciele⁵⁶.

Sicard z Cremony, pisząc o *Hypapante Domini*, czyni uwagi dotyczące składanych w ofierze gołębi i synogarlic. Te ptaki oznaczają prostotę i czystość albo czyn i kontemplację, a ofiarowane za grzechy, pobudzają do żalu⁵⁷. Jest to podwójne święto: dla Matki jest to oczyszczenie, a dla Syna spotkanie. W tym dniu niesiemy w procesji świece i jakby razem z Symeonem i Anną wychodzimy Panu naprzeciw. Razem z Symeonem wyznajemy wiarę, że Chrystus ukazał się przed ludźmi jako światło na oświecenie pogan⁵⁸. W dalszej części opisu Sicard powtarza to, co powiedzieli jego poprzednicy.

W Pontyfikale rzymskim z XII wieku opis celebracji święta znajduje się pod tytułem: *Ordo de Purificatione beatae Mariae virginis*⁵⁹. W tym dniu o godzinie ósmej trzydzieści papież i duchowni zebrani w kościele śpiewają najpierw tercję. Potem papież i służba liturgiczna nakładają szaty mszalne. W tym czasie jeden z kapłanów egzorcyzmuje sól i wodę, która posłuży do pokropienia świec, po czym odmawia pięć modlitw na ich poświęcenie. Modlitwy pochodzą z Pontyfikału rzymsko-germańskiego⁶⁰. Po pokropieniu i okadzeniu świece są zapalane. Śpiewa się antyfonę *Lumen ad revelationem* i kantyk Symeona, powtarzając wszystko trzykrotnie. Następnie odmawia się modlitwę pochodzącą z Pontyfikału rzymsko-germańskiego (nr 26, s. 9). Papież przekazuje świece wedle ustalonego porządku: najpierw prezbiterom, następnie diakonom oraz niektórym z grona duchownych i ludu. Każdy zapala swoją świecę. Następuje antyfona i oracja w kościele św. Hadriana: *Erudi, quaesumus, domine* i przy śpiewie antyfony: *Ave Maria gratia plena. Adorna thalamum tuum* rozpoczyna się procesja do następnej stacji (nie wymienia się tu bazyliki Matki Bożej Większej).

Nowe szczegóły związane z celebracją święta przez papieża można znaleźć w *Odrines Romani* z XII-XIV wieku. *Ordo XI* z XII wieku autorstwa kanonika

⁵⁵ Pogańskie święto *Amburbale* celebrowano co pięć lat i przypadało 15 lutego. Łączyło się z ofiarami, uczta, biegiem, procesją i nadszyciami moralnymi; por. B. Nadolski (opr.), *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 81 i 860-861 (hasła: *lupercalia*, *lustracja*).

⁵⁶ Jan Beleth, *Rationale divinatorum officiorum*, 81, PL 202, 86 B-87 A.

⁵⁷ Sicard z Cremony, *Mitrале* V, 11, PL 213, 242 D.

⁵⁸ Tamże, kol. 243 A-B.

⁵⁹ M. Andrieu (wyd.), *Le Pontifical Romain au moyen-âge*, t. I, *Le Pontifical Romain du XIIe siècle*, Studi e Testi 86, Città del Vaticano 1938, XXVII, s. 206.

⁶⁰ Tamże, XXVII, nr 2-6, s. 206-207. Modlitwy w PRG znajdują się pod numerami 20-22, 24 i 28, s. 7-10.

Benedykta podaje, że w święto Oczyszczenia Błogosławionej Maryi wszyscy wierni przybywają do kościoła św. Hadriana, natomiast papież z biskupami, kardynałami i scholą udaje się do kościoła św. Martyny. Tam się ubierają w liturgiczne szaty i kardynałowie błogosławią świece, po czym idą do kościoła św. Hadriana. Kierownik scholi zaczyna antyfonę: *Exsurge, Domine, adjuva nos*. W kościele papież odmawia modlitwę, po której diakon mówi: *Procedamus in pace*, na co schola odpowiada: *In nomine Christi*. Subdiakon bierze krzyż stacyjny z ołtarza i niesie go przez kościół. Po wyjściu na zewnątrz unosi go w górę. Kierownik scholi i kantorzy śpiewają antyfonę: *Adorna thalamum tuum, Sion*. Papież kroczy w procesji boso i wraz z innymi odmawia psalmy. Po dojściu do bazyliki Matki Bożej Większej subdiakon zanosi krzyż do ołtarza. Odmawia się litanie, na której wezwania odpowiada schola i akolici. Papież rozpoczyna Mszę św. śpiewaną, w czasie której opuszcza się *Kyrie*, bo było w litanii⁶¹. Jak widać, jest tu kilka nowych szczegółów, których nie było we wcześniejszych dokumentach. Zwłaszcza nowością jest gromadzenie się papieża i duchownych w kościele św. Martyny na Forum Romanum⁶².

W XIII wieku papież i duchowni nadal gromadzą się rano w kościele św. Martyny, o czym świadczy *Ordo XII*. Najpierw śpiewają tercję, a następnie papież nakłada dalmatykę, płaszcz i mitrę. Kardynałowie również ubierają się w liturgiczne szaty i przekazują świece, które błogosławi kardynał prezbiter. Zaznacza się tu, że bazylika św. Piotra ofiaruje piętnaście funtów wosku. Papież siada przy wejściu do kościoła i rozdaje świece ludowi. Potem papież udaje się do kościoła św. Hadriana, gdzie jest śpiewana seksta. Papież otrzymuje od biskupa lub prezbitera zapaloną świecę. Schola śpiewa: *Lumen ad revelationem* i psalm. Po rozdaniu świec papież myje ręce, wkłada rękawiczki, nakłada ornat, paliusz i rozdaje świece kapłanom, subdiakonom i innym. W mieście jest 18 diakonii. W procesji do kościoła św. Hadriana diakoni niosą obrazy⁶³. Papież zdejmuje buty i odmawia orację. Podczas procesji do bazyliki Matki Bożej obrazy są niesione przed papieżem, który kroczy boso. Gdy papież wchodzi do bazyliki, schola zaczyna śpiewać: *Te Deum laudamus*. Papież udaje się do zakrystii i zdejmuje ornat. Po umyciu mu nóg, wkłada pończochy i sandały, nakłada biały ornat oraz mitrę i rozpoczyna śpiewaną Mszę św. Kardynał diakon i subdiakon zdejmują ornaty i nakładają dalmatyki, po czym podchodzą do głównego ołtarza⁶⁴.

⁶¹ Benedykt Kanonik, *Ordo Romanus XI*, nr 29, PL 78, 1036 C-1037 A.

⁶² S. Brzozecki, *Martyna*, w: *Encyklopedia katolicka* 11 (2006), kol. 1474.

⁶³ Osiemnaście obrazów przedstawiających Jezusa i Maryję niosło osiemnastu diakonów. Obrazy zastąpiły siedem krzyży, które były niesione we wcześniejszym okresie; zob. A.I. Schuster, *Liber sacramentorum*, t. VI, Torino-Roma 1930, s. 206.

⁶⁴ Cencius de Sabellis, *Ordo Romanus XII*, nr 10-12, PL 78, 1068 B-1069 B.

Ordo XIV z XIV wieku informuje, że w święto Oczyszczenia bł. Maryi, w czasie procesji ze świecami papież jest ubrany w szaty koloru fioletowego lub czarnego⁶⁵. Dotychczas był tylko kolor czarny, który symbolizował „nieczystość” Maryi wedle Prawa. Kolor ten wskazywał również na pokutny charakter procesji. Zamiana szat na białe w bazylice Matki Bożej Większej oznaczała, że oczyszczenie Maryi już się dokonało⁶⁶.

Pod koniec XIII wieku biskup Mende Wilhelm Durand wydał dzieło obejmujące całość obrzędów liturgicznych, zatytułowane *Rationale*, w którym szeroko objaśnił symbolikę różnych celebracji. W związku ze świętem Oczyszczenia Maryi notuje, że jest ono wraz ze świętem Zwiastowania celebrowane równocześnie na cześć Dziewicy i naszego Pana⁶⁷. Nazwa święta *Hypapante* oznacza spotkanie Anny i Symeona z Maryją, która przybyła do świątyni, by ofiarować swojego Syna. Przybycie Pana do świątyni oznacza Jego wejście do Kościoła i do duszy każdego wiernego, która jest świątynią duchową. Pan przepowiedział to wejście przez proroka Malachiasza: „Oto Ja wyślę przed tobą anioła mego..., a potem nagle przybędzie do swej świątyni Pan, którego wy oczekujecie” (Ml 3,1). *Hypapante* oznacza też ofiarowanie⁶⁸. Ofiara z dwóch synogarlic wyraża ofiarę czystości serca i ciała, co dokonuje się jedynie w nieustannej żałobie, bo synogarlica wzdycha, zamiast śpiewać. Ofiara z dwóch gołąbków oznacza podwójną prostotę⁶⁹.

Durand przypomina, że święto na cześć Maryi ustanowił cesarz Justynian podczas epidemii w Konstantynopolu⁷⁰. W tym dniu należy urządzać procesję, która wyraża wejście Maryi i Józefa do świątyni. Trzymane przez wiernych świece oznaczają, że mamy nieść Pana w sercu i w ramionach, jak Symeon. Powinniśmy nieść bóstwo i człowieczeństwo Chrystusa. Wosk wytworzony przez pszczoły oznacza człowieczeństwo lub ciało, które Chrystus przyjął w łonie Dziewicy. Światło świecy oznacza bóstwo, ponieważ Bóg jest ogniem, który spala. Knot oznacza duszę najczystsza i najbardziej białą ze wszystkich lub bóstwo ukryte w ciele albo śmiertelność. Ci, którzy podczas procesji śpiewają, przypominają proroków zwiastujących narodzenie Pana i Jego miłosierdzie⁷¹. Zapalona świeca trzymana w ręku oznacza jeszcze wiarę i dobre uczynki. Knot ukryty w wosku to dobra intencja. Niosący zapalone świece jaśnieją na zewnątrz i wewnątrz szczerą i prawdziwą wiarą, co sprawia, że uroczystość jest wielce

⁶⁵ Jakub Kajetan, *Ordo Romanus XIV*, nr 52-53, PL 78, 1155 C.

⁶⁶ H. Leclercq, *Présentation de Jésus au Temple*, DACL 14 (1948), kol. 1729.

⁶⁷ Wilhelm Durand, *Rational ou manuel des Divin offices*, VII, 7, 2, tłum. Ch. Barthélemy, t. V, Paris 1854, s. 35.

⁶⁸ Tamże, VII, 7, 5, s. 37.

⁶⁹ Tamże, VII, 7, 9, s. 40.

⁷⁰ Tamże, VII, 7, 11, s. 41.

⁷¹ Tamże, VII, 7, 12, s. 42.

radosna. Zapalone świece niesie się w procesji, aby każdy świecił dobrym przykładem dla innych, aby religia chrześcijańska zmieniała zwyczaje pogańskie. Chodzi tu o pogańskie *Ambarvale* (sic!), polegające na oświetlaniu Rzymu co pięć lat w miesiącu lutym na cześć Februy, matki Marsa, uważanego za boga wojny. Miasto oświetlano przez całą noc świecami i pochodniami, aby Mars dał zwycięstwo nad wrogami w zamian za cześć, jaką oddaje się jego matce. W tym miesiącu składano Februsowi, czyli Plutonowi i innym bóstwom ofiary za dusze zmarłych. Rzymianki całą noc śpiewały na ich cześć i celebrowały święto światła, chodząc po mieście z zapalonymi pochodniami⁷². Papież Sergiusz, zmieniając ten zwyczaj iluminacji, ustanowił w tym samym miesiącu święto na cześć Matki Bożej i nakazał chodzić w procesjach w kościołach na pamiątkę królestwa niebieskiego, aby wszyscy wybrani, z świecącymi lampami dobrych uczynków mogli wyjść przed Oblubieńca i wkroczyć z Nim do sali zaślubin niebieskiego miasta⁷³. W dalszym fragmencie autor *Rationale* czyni aluzję do przypowieści o roztropnych pannach z płonącymi lampami i do światła, o którym mówił Symeon. W końcu powtarza raz jeszcze, że przez świece podkreślamy bóstwo i człowieczeństwo Chrystusa oraz ukazujemy czystość Dziewicy Maryi, która nie potrzebuje oczyszczenia, bo jest cała jaśniejąca. Te powody sprawiają, że to święto nazywa się *Chandeleur* (fr.), (*Candelaria*)⁷⁴. Niektóre kraje przyjmują tę nazwę, odpowiednio wyrażając ją w swoich językach: niemiecki – *Maria Lichtmess*, *Lichtmess*, angielski – *Candlemass*, włoski – *Candelora*⁷⁵.

Święto Oczyszczenia Maryi spotyka się w kalendarzach hiszpańskich dopiero w XI wieku⁷⁶. W Polsce jest również znane w tym wieku. Występuje w *Sakramentarzu tynieckim*, gdzie jest jedna modlitwa na poświęcenie świec, w której wzywa się imienia Bożego i wstawiennictwa Maryi, by świeca służyła ku pożytkowi ludzi oraz zdrowiu ich duszy i ciała. *Pontyfikał krakowski* z XI wieku posiada już rozbudowany układ modlitw, co zdaje się wskazywać na jego zależność od Pontyfikału rzymsko-germańskiego⁷⁷.

W średniowieczu w całej Europie upowszechnił się zwyczaj podawania świec umierającym lub stawiania u ich wezglowia oraz zapalania w czasie burzy i podczas epidemii⁷⁸. W Polsce obok nazwy Oczyszczenie Najświętszej Maryi Panny występuje tytuł Matki Bożej Gromnicznej. Ta druga nazwa pojawia się po raz

⁷² Tamże, VII, 7, 13-14, s. 43.

⁷³ Tamże, VII, 7, 15, s. 44.

⁷⁴ Tamże, VII, 7, 16, s. 44-45.

⁷⁵ B. Nadolski, dz. cyt., s. 1084; por. Auf der Maur, dz. cyt., s. 177.

⁷⁶ M. Righetti, dz. cyt., s. 94.

⁷⁷ Por. J. Kopec, *Gromnica*, kol. 180; por. J. Wojtkowski, *Początki kultu Matki Boskiej w Polsce w świetle najstarszych rękopisów*, „Studia Warmińskie” 1 (1964), s. 237-238.

⁷⁸ Por. J. Kopec, *Gromnica*, kol. 181; M. Righetti, dz. cyt., s. 94.

pierwszy w cyzjojanie płockim (kalendarz liturgiczny) pod koniec XIV wieku i ma związek ze świecami, które już wcześniej nazywano gromnicami (nazwa wywodzi się od gromu, czyli pioruna, od którego świeca stanowiła swego rodzaju ochronę)⁷⁹.

3. Od Mszału Piusa V do Mszału Pawła VI

W Mszale Piusa V z 1570 r. święto jest określone tytułem *In Purificatione B. Mariae Virginis* i jego celebrowanie rozpoczyna się od błogosławieństwa świec, po którym następuje procesja i Msza św.⁸⁰ Po tercji celebrans ubrany w fioletową kapę, bez ornatu, udaje się z usługującymi przed ołtarz i błogosławi świece. Wypowiada pięć modlitw, które były już w Pontyfikale rzymsko-germańskim, a w obecnym układzie zostały zaczerpnięte z Pontyfikału rzymskiego z XII wieku. Z modlitw można wydobyć teologię związaną z pobłogosławionymi świecami.

Pierwsza z tych modlitw skierowana jest do Boga Ojca, który wszystko stworzył z niczego i z którego woli dzięki pracy pszczoł powstał wosk przeznaczony do wytworzenia świec⁸¹. Wspomina się tu Symeona i wzywa Boga, by za wstawieniem Maryi i wszystkich świętych raczył pobłogosławić i poświęcić świece, które mają służyć zdrowiu ciał i dusz ludzkich. Nawiązuje się także do noszenia świec ze czcią w rękę przy śpiewie uwielbienia⁸².

Druga modlitwa kierowana jest również do Boga i przybliża wydarzenie ze świątyni, kiedy to Symeon wziął Jezusa na ręce. Błaga się Boga, aby pobłogosławił i poświęcił te świece i zapalił światłem niebieskiej łaski. Będą one ofiarowane Bogu i mają dopomóc wiernym płonąć świętym ogniem Bożej miłości i stanąć w świątyni Jego chwały.

W kolejnej modlitwie, tym razem skierowanej do Jezusa Chrystusa, błaga się o zesłanie błogosławieństwa i uświęcenie świec jasnością łaski. Świece mają pomóc w oświeceniu serc wiernych jasnością Ducha Świętego, w uwolnieniu od zaślepienia grzechami, w dostrzeżeniu tego, co podoba się Jezusowi i co jest pożyteczne dla zbawienia, w pokonaniu ciemności tego świata i w wejściu do niegasnącej światłości.

W czwartej modlitwie, skierowanej do Boga, nawiązuje się do wydarzenia starotestamentalnego, kiedy to Mojżesz przygotował oliwę do lamp płonących przed obliczem Pana (Wj 27,20; 40,25). Po prośbie o błogosławieństwo świec pojawia się inna prośba, by za łaską Bożą nie zabrakło sercom światła Ducha Świętego.

⁷⁹ Por. J. Kopeć, *Gromniczna Matka Boża*, w: *Encyklopedia katolicka* 6 (1993), kol. 185.

⁸⁰ *Missale Romanum sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, s. Pii V Pontificis Maximi jussu editum, aliorum Pontificum cura recognitum, a Pio X reformatum, et Benedicti XV auctoritate vulgatum*, Tournai 1950, s. 476-480 (dalej: MR 1570).

⁸¹ Tłumaczenie modlitw zob. *Mszał Rzymski. Przekład i objaśnienia opracowali O. O. Benedyktyni z Opactwa Tynieckiego*, Poznań 1963, s. 770-772.

⁸² MR 1570, s. 476-477.

Ostatnia modlitwa, skierowana do Chrystusa, nie zawiera prośby na poświęcenie świec. Wspomina się w niej ofiarowanie Jezusa w świątyni przez rodziców oraz gest i słowa Symeona. Prosi się tu Chrystusa, aby przez łaskę Ducha Świętego dał siebie poznać i ukochać⁸³.

Po odmówieniu tych modlitw celebrans zasypuje kadzidło, kropi wodą święconą świece, odmawia antyfonę *Asperges me* i trzykrotnie okadza świece. Jeden z godniejszych duchownych podchodzi do ołtarza i podaje celebransowi świecę, po czym celebrans, stojąc przed ołtarzem, rozdaje świece najpierw duchownym, a następnie ludowi. Przychodzący po świece przyklękają i całują celebransa w rękę. Całowanie w rękę pomijają prałaci. W trakcie rozdawania świec chór śpiewa antyfonę złożoną z kantyku Symeona i drugą z Psalmu 43,26. Przed procesją celebrans odmawia modlitwę *Exaudi, quaesumus, Domine* pochodzącą z Sakramentarza gregoriańskiego (w Sakramentarzu zaczynała się od słowa *erudi*), następnie zasypuje kadzidło. Diakon zwrócony w stronę ludu mówi: *Procedamus in pace*, na co chór odpowiada: *In nomine Christi. Amen*⁸⁴. W czasie procesji niesie się zapalone świece i śpiewa antyfony. Pierwsza antyfona, *Adorna thalamum tuum*, występowała już w Sakramentarzu rzymsko-germańskim. Druga antyfona wraz z responsorium ułożona została na bazie wersetów z Ewangelii św. Łukasza (2,22-29).

Po procesji celebrans i usługujący zdejmują szaty fioletowe i ubierają białe. Podczas Mszy św. świece zapala się na Ewangelię i od rozpoczęcia kanonu do zakończenia Komunii⁸⁵. Modlitwy mszalne, takie jak kolekta, sekreta i po Komunii, wzięte zostały z Sakramentarza gregoriańskiego. W liturgii słowa czyta się fragment z Księgi Malachiasza (3,1-4) i Ewangelii według św. Łukasza (2,22-32). Używa się prefacji o Bożym Narodzeniu⁸⁶. Święto Oczyszczenia Maryi zamykało okres Bożego Narodzenia. Jeżeli święto 2 lutego przypadało w niedzielę Siedemdziesiątnicy, Sześćdziesiątnicy lub Pięćdziesiątnicy, przenoszono je na poniedziałek. Jednak błogosławieństwo świec i procesja były zawsze w niedzielę⁸⁷.

W 1960 r. Święta Kongregacja Obrzędów dokonała reformy rubryk Breviarza i Mszału. Okres Bożego Narodzenia miał odtąd trwać do nony 5 stycznia włącznie. Od I nieszporów Objawienia Pańskiego do 13 stycznia włącznie był okres Objawienia, a od 14 stycznia rozpoczynał się okres *per annum*⁸⁸. W święto Oczyszczenia Błogosławionej Maryi Dziewicy białe kolor szat miał być od po-

⁸³ Tamże, s. 477.

⁸⁴ Tamże, s. 478.

⁸⁵ Tamże, s. 479.

⁸⁶ Tamże, s. 479-480.

⁸⁷ P. Gueranger, *Rok liturgiczny*, t. III, *Okres Bożego Narodzenia*, cz. 2, Sandomierz 1929, s. 362.

⁸⁸ Sacra Congregatio Rituum, *Rubricae Breviarii et Missalis Romani*, nr 72 i 77, AAS 52 (1960), s. 607-608.

czątku celebracji, czyli już podczas poświęcenia świec i w czasie procesji⁸⁹. Tym samym zniesiono kolor fioletowy. W czasie Mszy św. nadal miała być stosowana prefacja o Bożym Narodzeniu⁹⁰.

W Mszale Pawła VI święto obchodzone 2 lutego przybrało charakter chrystocentryczny i zostało zaliczone do świąt Pańskich. Posiada odtąd nazwę *In Praesentatione Domini* (Ofiarowanie Pańskie)⁹¹. Obrzędy związane z błogosławieństwem świec zostały znacznie uproszczone. Podano tu dwie formy procesji. Wierni gromadzą się w mniejszym kościele lub w innym odpowiednim miejscu poza kościołem, do którego ma się udać procesja. Wierni trzymają niezapalone świece. Kapłan ubrany w białe szaty udaje się na miejsce zgromadzenia; zamiast ornatu może włożyć kapę, którą zdejmuje po procesji. Wierni zapalają świece i śpiewa się antyfonę (por. Iz 35,4-5) albo inną odpowiednią pieśń. Po pozdrowieniu wygłasza się komentarz, po czym błogosławi świece.

Podano tu dwie modlitwy błogosławieństwa świec do wyboru, skierowane do Boga przez Chrystusa, które są nowymi kompozycjami. Pierwsza z nich zawiera wspomnienie Symeona, któremu zostało ukazane światło na oświecenie pogan, a następnie prośbę, aby wierni mogli nieść te świece ku chwale Boga i drogą cnót mogli dojść do światłości bez końca. Ta modlitwa łączy się ze znakiem krzyża i prośbą o błogosławieństwo świec. W drugiej modlitwie tego znaku kapłan nie czyni ani nie wypowiada prośby o błogosławieństwo. Bóg ukazany jest w niej jako światłość prawdziwa i źródło światła wiecznego. Prośba dotyczy oświecenia serc wiernych, by mogli kiedyś oglądać blask Bożej chwały⁹². Pierwsza z tych modlitw wydaje się być bardziej odpowiednia do stosowania ze względu na konkretną prośbę o błogosławieństwo świec i nawiązanie do treści święta.

Po modlitwie następuje pokropienie świec wodą święconą, po czym kapłan wzywa do rozpoczęcia procesji, mówiąc: *Procedamus in pace ad occurrendum Domino*. Pominięto tutaj okadzenie świec. Podczas procesji śpiewa się antyfonę z kantykiem Symeona lub inną odpowiednią pieśń.

Druga forma obejmuje uroczyste wejście. Wierni gromadzą się w kościele lub przed drzwiami kościoła. Gdy kapłan przyjdzie na oznaczone miejsce, zapala się świece i śpiewa się antyfonę lub odpowiednią pieśń. Po pozdrowieniu i wprowadzeniu kapłan błogosławi świece i następuje procesja do ołtarza ze śpiewem. Kapłan całuje ołtarz i śpiewa się hymn *Chwała na wysokości*⁹³.

⁸⁹ Tamże, nr 120, s. 617.

⁹⁰ Tamże, nr 484, s. 678.

⁹¹ *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1970, s. 522.

⁹² Tamże, s. 523.

⁹³ Tamże, s. 524.

W formularzu mszalnym antyfona na wejście składa się z dwóch wersetów Psalmu 48 (47,10-11) i jest nieco krótsza od antyfony Mszału Piusa V. Kolekta jest ta sama co w Sakramentarzu gregoriańskim i Mszałe z 1570 r. Modlitwa nad darami została zmieniona i w swej treści nawiązuje do radującego się Kościoła, który składa Bogu „niepokalanego Baranka za życie świata”. Pojawia się nowa prefacja własna, w której przypomina się przyniesienie do świątyni przez Maryję Syna Bożego oraz słowa Symeona. Antyfona na Komunię jest złożona z wersetów Ewangelii św. Łukasza (2,30-31). Modlitwa po Komunii jest inna niż w poprzednim mszałe i w nieco zmienionej formie pochodzi z Sakramentarza gregoriańskiego, w którym występuje jako modlitwa nad ludem⁹⁴. W liturgii słowa Bożego zachowano czytanie z Mt 3,1-4, dodano drugie czytanie, gdy święto przypadnie w niedzielę (Hbr 2,14-18), tekst Ewangelii podano w wersji krótszej (Łk 2,22-32) i dłuższej (2,22-40)⁹⁵. W trzecim wydaniu Mszału pojawiły się melodie do niektórych śpiewów, w tym do prefacji, oraz dodano, że celebrans zasypuje kadzidło przed procesją ze świecami⁹⁶.

Dzisiaj pobłogosławiona świeca (gromnica) symbolizuje przede wszystkim światłość Chrystusa i Jego osobę obecną w zgromadzeniu liturgicznym, w słowie Bożym i w znaku sakramentalnym. Można także w niej dostrzegać alegorię odnoszącą się do Maryi, która stanowi dla wiernych przyświecający idealny wzór życia. Procesja ze świecami symbolizuje duchową pielgrzymkę przez życie razem z Chrystusem. Podanie zapalanej świecy osobie umierającej oznacza gotowość tej osoby na spotkanie przychodzącego Oblubieńca⁹⁷.

Celebracja święta Ofiarowania Pańskiego wyraża bogatą teologię, ukazującą ciągłość między Starym i Nowym Testamentem, rozbudowaną i zgłębianą na przestrzeni wieków przez Ojców Kościoła, autorów tekstów liturgicznych, teologów średniowiecza i współczesnych. W 1997 r. papież Jan Paweł II ustanowił liturgiczny obchód tego święta Światowym Dniem Życia Konsekrowanego. Podkreślony tu został fakt, że osoby konsekrowane uczestniczą w szczególny sposób w ofiarowaniu się Chrystusa Bogu⁹⁸.

⁹⁴ Tamże, s. 525-526; por. H. Lietzmann (wyd.), *Das Sacramentarium Gregorianum*, nr 27, s. 22.

⁹⁵ Zob. krótkie komentarze do modlitw mszalnych i tekstów biblijnych: J. Drozd, *Maryja w roku kościelnym*, Kraków 1983, s. 86-89.

⁹⁶ *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Ioannis Pauli Pp. II cura recognitum*, Editio typica tertia, Typis Vaticanis 2002, s. 718-724.

⁹⁷ Por. J. Kopeć, *Gromnica*, kol. 181-182.

⁹⁸ Por. E. Wójcik, *Ofiarowanie Pańskie. Teologia*, w: *Encyklopedia katolicka* 14 (2010), kol. 398-401.

* * *

Pierwsze świadectwo o celebracji święta Ofiarowania Pańskiego pochodzi od pątniczki Egerii. Obchodzono je w Jerozolimie 14 lutego z wielką radością. Specyfiką liturgii były okolicznościowe kazania i procesja. W V wieku ma ono nazwę *Hypapante* i jest obchodzone z zapalonymi świecami. Wiek później rozpowszechnione jest w całej Palestynie i w Konstantynopolu.

W Rzymie święto wprowadza się od VII wieku i obchodzi w dniu 2 lutego, o czym świadczą formularze mszalne zawarte w sakramentarzach. Ważnym elementem w liturgii rzymskiej jest procesja ze świecami z kościoła św. Hadriana do bazyliki Matki Bożej Większej. Błogosławieństwo świec pojawia się na przełomie IX i X wieku. Liczne modlitwy związane z takim błogosławieństwem znajdują się w Pontyfikale rzymsko-germańskim z połowy X wieku. Ich teksty wskazują, że pobłogosławione świece odpędzają szatana, przybliżają Boże łaski, służą zdrowiu duszy i ciała, rozpalają miłość, pomagają w oświecaniu serc światłem Ducha Świętego, w uwalnianiu od grzechów i osiągnięciu zbawienia. W średniowieczu zaczęto podawać je umierającym i zapalać podczas burzy (stąd gromnice) i epidemii. Ich symbolika koncentruje się przede wszystkim na osobie Chrystusa.

Od VII wieku do 1969 r. było to święto o charakterze maryjnym i jego nazwa skupiała się najczęściej na oczyszczeniu Maryi. W Mszale Pawła VI stało się świętem Pańskim, złączonym z uproszczonym obrzędem błogosławieństwa świec i z procesją lub uroczystym wejściem.

Summary

THE CELEBRATION OF THE FEAST OF THE PRESENTATION OF JESUS AT THE TEMPLE NOW AND IN THE PAST

The first testimony concerning the celebration of the Presentation of Jesus at the Temple dates back to the IVth century and is based on Egeria the Pilgrim's accounts. It was jubilantly celebrated in Jerusalem on 14th February. The liturgy was characterized by the related homilies and processions. In Rome the feast appeared in the VIIth century and was celebrated on 2nd February. A significant element in the Roman liturgy connected with the event is the candlelit procession. Numerous prayers demonstrate that the candles serve to chase away Satan, are conducive to God's graces, beneficial to body and soul health, enhance love, enlighten people's hearts with the gifts of the Holy Spirit, help with liberating from sins and achieving salvation. In the Middle Ages, the tradition of handing the candles to the dying and lighting them during storms and epidemics was started. Their symbolism focuses first and foremost on Christ. Since the VIIth century up till 1969 the feast had a Marian character whereas in Paul VI's Missal it became the feast of the Lord accompanied by a simplified rite of candle blessing and a procession or an official entry.